

Tasa-arvo

Sukupuolten välinen tasa-arvo on Venäjällä hyvällä mallilla, jos on uskominen YK:n tämän vuoden Inhimillisen kehityksen raporttiin. Sen mukaan Venäjä on yksi maailman tasa-arvoisimmista maista, sijalla kolme heti Luxemburgin ja Australian jälkeen. Muuta kovin positiivista Venäjän kehityksestä sitten onkaan vaikea raportin perusteella sanoa. Nigerianlaisten jäädessä inhimillisen kehityksen perusedellytyksiä mitan- neessa raportissa viimeiseksi sijalle 177, sijoittuu Venäjä keskikastiin 65:ksi.

Venäläisten inhimillisen kehityksen taso ei ole vielä 2004 mennessä palautunut sille tasolle jolla se oli Neuvostoliiton romahtaessa vaikka kansantalouden mittarit osoittavatkin ylöspäin. Varallisuus ei ole jakautunut kovin tasaisesti, mistä kertoo se, että lähes 20 % väestöstä ansaitsee vähemmän kuin mediaanilla mitaten väestö keskimäärin. Suomen vastaava luku oli hieman yli 5 %, ja esimerkiksi Eestin ja Ison Britannian noin 12 %.

Transitio on koetellut Venäjän lisäksi myös sellaisia maita kuin Ukraina, Valko-Venäjä ja Moldova kovalla kädellä. Ne olivat ainoat siirtymätalouden maat, joiden bruttokansantuote henkeä kohden ei vielä kymmenen vuoden jälkeen ollut noussut vuoden 1990 tasolle. Vasta viisitoista vuotta myöhemmin Venäjä ja yllättävää kyllä myös Valko-Venäjä olivat ponnistaneet lähtötasonsa yläpuolelle. Kuva on kuitenkin aivan toinen jos tarkastelemme vastaavaa kehitystä sellaisissa Itäisen Keski-Euroopan maissa kuin Tšekki, Viro ja Puola. Niiden bruttokansantuote kaksinkertaistui vuoteen 2005 mennessä.

Mistä sitten johtuu, että YK:n raporttia voidaan lukea niin, että Venäjä on yksi maailman

tasa-arvoisimmista maista, mutta muuten se sijoittuu vain keskikastiin ja keskeisillä makrotalouden mittareilla tarkasteltuna se on vasta nyt toipumassa järjestelmän muutoksesta? Tässä voidaan hyvällä syyllä sanoa, että tilasto on niin kuin sitä luetaan.

Yksi erityisesti Venäjän kehitykseen vaikuttava tekijä on väestön elinajan odote. Se on perustellusti nostettu erääksi YK:n inhimillisen kehityksen perusmittareista, mutta Venäjän kohdalla se yhdistettynä muihin tasa-arvoa kuvaaviin mittareihin tuottaa suorastaan absurdin kuvan. Se, että venäläinen mies elää keskimäärin 12 vuotta lyhyemmän ajan kuin nainen, tasoittaa tilastollisesti muun muassa palkkaerojen kasvua ja naisten syrjäytymistä hyväpalkkaisista töistä. Neuvostoliiton romahdus ei näkynyt läheskään niin dramaattisesti naisten eliniän odotuksessa kuin miesten. Naiset elivät 1990 keskimäärin 74 vuotta, viisi vuotta myöhemmin se oli laskenut vuodelle ja 2000 jälleen vuodelle 72 vuoteen, jossa se oli edelleenkin vuonna 2003. Vertailun vuoksi voidaan todeta, että esimerkiksi Unkarissa, jossa naisten eliniän odote vuonna 1990 oli sama kuin Venäjällä, se on kasvanut tasaisesti 77 vuoteen 2003 mennessä.

Näillä mittareilla mitattuna miehet näyttävät maksaneen erityisen kovan hinnan Venäjän siirtymäkaudesta. Heidän elinajan odotteensa romahti 64 vuodesta 58 vuoteen 1995 mennessä. Vielä vuonna 2003 se jäi neljä vuotta alhaisemmaksi 60 vuoteen kuin 1990. Siihen mistä kaikista syistä miesten näin korkeat kuolleisuusluvut johtuvat, ei näytä olevan yhtä yksiselitteistä vastausta. Venäläismiehet kuolevat myös varhemmin kuin bruttokansantuotteella henkeä kohden mitattuna

huonommassa asemassa olevat valkovenäläiset, moldovalaiset ja ukrainalaiset veljensä.

Koulutuksen suhteen Venäjä kuuluu edelleenkin kehittyneisiin maihin, jossa naiset hakeutuvat miehiä useammin koulutukseen. Niin pitkälle kuin Pietarin kaupungin ja sitä ympäröivän Leningradin läänin tilanne kertoo Venäjän sukupuolten välisen tilanteen kehityksestä, voidaan sanoa, että naiset ovat erittäin suuri tekijä työmarkkinoilla. Pietarissa heidän osuutensa työvoimasta oli pari vuotta sitten lähes 57 % ja Leningradin alueella 55 %. Pääpiirre on ollut se, että julkisen sektorin pienipalkkaiset työt ovat naisten hallussa kun taas miesten osuus on kasvanut palkkahaitarin paremmalle puolelle sijoittuvilla teollisuuden, viestinnän, kaupan, rakentamisen ja hallinnon aloilla. Niillä palkka on lähes kaksi kertaa suurempi kuin keskipalkka. Jos Suomessa naisten euro on 80 senttiä, on Pietarissa naisten rupla noin 66 kopeekkaa ja Leningradin alueella se on 62 kopeekkaa.

Tiedot palkkaeroista ovat luonnollisesti vain suuntaa-antavia, eikä niissä ole otettu huomioon esimerkiksi harmaita palkkoja, joita maksetaan virallisen minimipalkan päälle. Nykyinen kehityssuunta merkitsee kuitenkin sitä, että pienillä eläkkeillä pärjäämään yrittävät naiset muodostavat kasvavan enemmistön venäläisistä eläkeläisistä. Nyt heitä on noin kaksi ja puoli kertaa enemmän kuin miehiä. Myös työikäisestä väestöstä naisia on noin 10 % enemmän kuin miehiä, ja he jäävät viisi vuotta miehiä varhemin eläkkeelle. Pelkästään tämä yhtälö yhdessä syntyvyyden voimakkaan alenemisen kanssa tekee sukupuolikysymyksestä merkittävän yhteiskuntapoliittisen ongelman.

Jos Venäjän kehitys jatkuu nykyiseen suuntaan, edessä saattaa olla myös talouden kehi-

tykseen vaikuttava kasvava määrä ongelmia. Demografinen kehitys aiheuttaa pulan ammatitaitoisesta työvoimasta sekä laittomista ja laillisista siirtolaisista muodostuvan työvoiman kasvun jatkumisen. Tämä taas voi johtaa toisaalta naisten lisääntyvään syrjäytymiseen paremmin palkatuista töistä sekä palkkatason alenemiseen tai paikallaan polkemiseen naisvaltaisilla aloilla. Paineet lisätä valtion sosiaali- ja terveyssektorin toimintaa sekä parantaa koulutusta ovat jo hallituksen tiedossa ja sisältyvät periaatteessa myös presidentti Putinin hiljattain käynnistämään ohjelmaan. Sen tuloksista vain ei ole vielä tietoa eikä näyttöä. Voimakkaasti sukupuolituneet työmarkkinat ja naisten heikko sosiaalisen asema muodostavat YK:n tekemien kehitysarvioiden perusteella laajemminkin yhteiskunnallisen edistyksen ja hyvinvoinnin kasvun esteen. Indikaattorista riippuen Venäjän kehitystä voidaan lukea sukupuolten näkökulmasta monella tavalla, mutta sen yleispiirteenä on laajassa mitassa tapahtunut väestön aseman kurjistuminen, josta maa ei ole vieläkään täysin toipunut.

Helsingissä 13.12.2006

Markku Kangaspuro